

**BISDOM
ROTTERDAM**

Inleiding bisschop Van den Hende
Mini-symposium over de hoop in een ongenadige tijd
H. Petruskerk, Roelofarendsveen
6 juni

Het thema van deze avond is “Hoop in een ongenadige tijd”. Uit de bijbel kennen we de aansporing van de apostelen die zeggen: nu is het tijd om je bij de Heer aan te sluiten, nu is de tijd om je te bekeren, nu is de tijd om nieuw leven te ontvangen: “Ontvangt Gods genade niet tevergeefs” (2 Korintiërs 6, 1-2). Dan gaat het over een tijd van genade, dankzij de liefde van Christus. Een ongenadige tijd gaat over een periode waarin er veel is dat niet met Gods heil te maken heeft. Dat kan oorlog en strijd zijn. Dat kan persoonlijke ellende zijn en armoede. Het kan ook een periode zijn van ziekte en onzekerheid of zonder werk zitten. “Ongenadig” wil ook zeggen dat mensen elkaar niet barmhartig tegemoet treden, maar met verwijten, met elkaar de maat nemen en ook steeds opnieuw afrekeningen houden.

Je kunt steeds opnieuw in onze wereld twee kanten zien. In ongenadige momenten van oorlog en strijd zijn er toch ook mensen die elkaar genadig tegemoet treden. En waar mensen zich van God afkeren, is God vaak degene die zijn genade laat gelden, zijn barmhartigheid. Dus er is hoop in een ongenadige tijd, omdat er ook altijd genade te vinden is. En waarom is er genade te vinden? Omdat God zich niet van onze wereld afkeert. En omdat mensen door Hem geïnspireerd ook genade in hun eigen leven ontvangen en doorgeven. Als je in een ongenadige tijd leeft, is het belangrijk dat je de hoop niet verliest. En als je zelf genadig wilt zijn, dan kan het alleen maar als de hoop bij je van binnen leeft en een plek heeft gekregen.

Embleem Heilig Jaar

Op het embleem van het Heilig Jaar “pelgrims van hoop” staat het woord hoop heel centraal. Op het embleem zien we de Latijnse tekst van het motto “peregrinantes in spem”. Dat hebben wij in Nederlands vertaald met “pelgrims van hoop”, maar letterlijk staat er: pelgrimerend op weg naar hoop. Het is een hele mooie thematiek. Aan de ene kant mogen we de hoop in ons hart bewaren. Maar aan de andere kant zijn we ook nog onderweg om de volheid van dat nieuwe leven te zien en te ontvangen. Er staan vier kleuren op het logo. Iemand zei mij dat het doet denken aan het “Mens erger je niet” spel. Het zijn precies de vier kleuren van de pionnetjes. Maar het is bedoeld als de vier windstreken, omdat de hoop waar wij uit mogen leven voor alle mensen bedoeld is. Hoop hou je niet voor jezelf, maar hoop mag je delen.

Het embleem is niet alleen maar vrede en geluk en zonneschijn. We zien namelijk ook een golf, onder de figuren. Ons leven kent zijn ups en downs, er zijn deiningen, er zijn moeilijke momenten. En als je dan toch de hoop wilt bewaren of naar de hoop toe wilt leven, dan hou je elkaar vast in geloof. Het kruis in het logo is het kruis van onze Heer die gestorven en verrezen is, voor wie zelfs de dood niet het einde was. Het kruis loopt aan de onderkant over in een anker. Want het anker en hoop horen bij elkaar. Dat kunnen we lezen in de Heilige Schrift, in de Hebreeënbrieff (6, 19) waar gesproken wordt over het geloof als een anker dat er voor zorgt dat je niet wordt meegesleurd in ongenadige tijden, dat je niet ten onder gaat door ellende en tegenslag maar je in hoop mag vastklampen aan de Heer en ook aan elkaar. Dat geeft houvast, meer dan je misschien vermoedt of verwacht.

Paus Franciscus overleed dit jaar op tweede paasdag, nadat hij op eerste paasdag nog met zichtbare moeite “Zalig Pasen” had gezegd op de dag van de verrijzenis. Ik weet zeker dat voor hem het kruis een anker is geweest. Ook in zijn ziek zijn en zijn afnemende kracht en misschien wel met het gevoel dat het niet meer zo lang zou duren. Hoop is een prachtig thema voor het Heilig Jaar, hoop dat ook in het leven van de paus een vaste plaats had.

Spreuken over hoop

Hoop is een woord dat we heel gauw gebruiken, maar niet altijd op dezelfde manier. Er zijn heel veel tegeltjes met spreuken over hoop. Soms is het een mooie spreuk: hoop doet leven. Een hele beroemde tekst is: zolang ik adem heb ik hoop. Onze paus Franciscus is verder gegaan. Zelfs waar de adem ontbrak en die levensadem met moeite kwam hield hij vast aan de gekruisigde en verrezen Heer die ook voorbij dit leven ons vasthoudt en de weg wijst.

Hoop is een belangrijk onderwerp voor ons Heilig Jaar. Een Heilig Jaar dat eigenlijk in een tijd van ongenade zijn weg vindt. Zoals gezegd, je kunt ontzettend veel ellende vinden en meemaken, maar paus Franciscus zegt: pelgrims van hoop die geven niet op, die houden de Heer vast en die houden elkaar vast.

Christelijke hoop

Hoop in christelijke zin is niet een soort volgehouden koppigheid: wat er ook gebeurt, ik geef niet op. Dat kost veel energie, maar is ook krampachtig. Hoop is ook niet zomaar een vorm van optimisme: het zit in mijn karakter, dat heb ik van mijn moeder. Want dan hangen hoop en optimisme heel sterk van onszelf af; als ik maar krachtig blijf zeggen “het komt wel goed”, als ik maar blijf staan als een rots dan zal die hoop mij niet ontglippen. Maar dan moet ik toch zeggen dat het veel mensen wel ontglipt, ook in onze tijd. En dat kan gebeuren door hele verschillende dingen in je eigen leven of in het leven van anderen. Naast stille hoop is er ook stille ontmoediging en stille teleurstelling en stille angst.

Wij mogen in het Heilig Jaar stil staan bij de christelijke hoop. Christelijke hoop begint niet bij onszelf maar begint bij God, begint niet bij onszelf, maar begint bij de Heer die zijn leven voor ons heeft gegeven aan het kruis. Het is indrukwekkend als je elk jaar opnieuw de paasweek viert met elkaar en je staat stil bij Jezus' lijden. Eerst is het “hosanna” en dan “kruisig Hem”. Jezus sterft aan het kruis en er wordt een steen gerold voor zijn graf, maar dat is toch niet het einde. Terwijl de leerlingen aan de grond genageld staan en alweer denken om hun oude werk als vissers weer op te pakken, want dan weten ze tenminste waar ze aan toe zijn, en terwijl Petrus niet durft te zeggen dat hij bij Jezus hoort, zou je misschien zeggen: dan is de hoop voorgoed verdwenen. Maar als op Pasen de Heer opnieuw bij zijn leerlingen komt en ze door de eerste schrik en verbazing heen zijn en in zijn handen en zijn voeten de wonden zien van de spijkers, dan weten ze: Hij is het. Hij leeft.

Christelijke hoop is geen gemakkelijke hoop, een hoop die niet los gemaakt kan worden van Gods liefde voor ons en onze liefde voor Hem. Het gaat ook over vertrouwen, over geloof. Het is hoop die bij de Heer begint om vervolgens in ons hart ontvangen te worden, want dat is wat de bedoeling is. Daarom zijn we ook de Kerk, omdat we samen die woorden van de Heer mogen horen en elkaar bemoedigen tot hoopvolle mensen. Maar ook dat je elkaar vertelt van de ervaringen die pijn doen, de momenten van ongenade van twijfel. Opdat je die niet vergeet of overschreeuwt, want ook die dingen horen bij ons leven. Je kunt zeggen dat Jezus die sterft aan het kruis alle hoeken van de ellende heeft gezien. En mochten mensen in onze tijd hun angst niet durven loslaten of misschien geen woorden vinden voor hun strijd en voor hun pessimisme, dan is er de Heer die in alle hoeken van somberheid en van vertwijfeling zelf aanwezig is. Aan het kruis bidt Hij: mijn God, mijn God, waarom hebt U Mij verlaten? Het is een tekst uit psalm 22. Die psalm begint in mineur, maar eindigt uiteindelijk dat de Heer gedankt wordt voor zijn trouw en nabijheid.

Hoop is iets dat we eerst en vooral ontvangen. Dan pas kun je zeggen: we zijn als christenen hoopvol ook als het moeilijk is, we zijn betrouwbaar ook als het zwaar is. En we houden een perspectief ook al lijkt de deur van ellende in het slot te zijn gevallen.

De hoop die in u leeft

Als je spreekt over een ongenadige tijd, ben je geen cultuurpessimist, want in onze wereld en in ons leven is genoeg dat ons kan brengen tot somberheid en tot pijn en lijden. Maar altijd mag je ook zeggen, in het licht van de christelijke hoop verbonden met de gekruisigde en verrezen Heer: er is ook genade, zelfs in een tijd van ellende.

In de bijbel staat in de eerste Petrus brief: “Weest altijd bereid tot verantwoording aan al wie u rekenschap vraagt van de hoop die in u leeft” (1 Petrus 3, 15). Geef rekenschap van de hoop die in jou leeft. Dat is misschien wel de grootste opdracht die wij als christen hebben. Het is niet de ellende ontkennen of jezelf overschreeuwen als het moeilijk gaat. En ook niet denken: ik moet het hebben van mijn eigen optimisme of van mijn eigen mogelijkheden tot vluchten en wegrennen. Maar het is dat je bij de Heer mag beginnen. Bij de Heer beginnen die zijn leven heeft gegeven aan het kruis en dat kruis mag je vastpakken als een anker in alle omstandigheden van je leven.

Liduina van Schiedam

Als je die hoop van Christus ontvangen hebt of die hoop voelt groeien in je hart, is er vaak nieuwsgierigheid bij andere mensen: Hoe doe je dat toch? Hoe hou jij het toch vol? Ik denk hierbij aan de heilige Liduina van Schiedam (1380-1433). Misschien is zij u wel bekend. Zij was een jonge vrouw die ging schaatsen, toen gevallen is en zwaar geblesseerd raakte, en die nooit meer het bed heeft verlaten. Ze was boos: is dit nu mijn leven? Terwijl haar vriendinnen aan de zwier gingen en gezelligheid vonden en vriendschap, lag zij alleen te bed. Maar uiteindelijk overwint ze haar boosheid en haar verdriet en wordt de hoop haar sterke kracht, ook door gesprekken met de priester die haar biechtvader was en door ontmoetingen met andere mensen. En als ze haar vragen: Waaraan ben jij zo hoopvol? Waarom luister jij toch zo aandachtig naar mij? Waarom ben jij die hier kreupel op bed ligt nou een steun voor mij? Dan gaf zij verantwoording van de hoop die in haar leeft. Als de paus zegt dat we pelgrims van hoop zijn, dan is dat geen mededeling. Het is eigenlijk een opdracht. Weet je wel dat je een reden hebt tot hoop? Weet je wel dat je reden hebt om niet bij de pakken neer te zitten? En weet je dat je zelfs in een tijd van ongenade geroepen bent om hoop te hebben in verbondenheid met de gekruisigde en verrezen Christus, en om je heen te zien?

Pater Titus Brandsma

Ik wil nog enkele heiligen van hoop noemen. Dat zijn mensen die de roeping om hoopvol te zijn hebben verstaan. Niet een goedkope hoop op eigen kracht, niet een hoop die alleen maar aan de buitenkant zit, terwijl je van binnen huilt. Maar een hoop die zo hun leven bepaalde dat ze genoeg hoop hadden om ook aan anderen te geven en uit te delen. Ik denk in de eerste plaats aan pater Titus Brandsma (1881-1942). Niet zo lang geleden is hij heilig verklaard. Hij was een bescheiden man die heel dicht met God leefde, zowel wanneer hij met mensen sprak in het pastoraat, als wanneer hij met studenten onderweg was in de academische colleges. En ook wanneer hij met de pers sprak, juist in de oorlogstijd van de Tweede Wereldoorlog. Hij zei tegen al die redacties van katholieke kranten waarvan hij de geestelijk adviseur was -die vaak vertwijfeld waren want wat mochten ze nog wel schrijven van de bezetter en wat niet- dat ze de waarheid moesten schrijven en geen ideologie om mensen eronder te krijgen. Je moet de waarheid schrijven waar mensen tekort worden gedaan. Je moet hoop geven door je pers daarvoor te gebruiken. In de ongenadige tijd van de oorlog.

De bezetter heeft hem vrij gauw in het oog gekregen, gevangengenomen en hem gevangengezet in hotel Oranje, de gevangenis in Scheveningen. Pater Titus was eerst uit het

lood geslagen en bang tot en met. Hij heeft een gedicht geschreven waarin hij schreef: het was alsof die angst op mij ging staan, dat ik geen kant meer uit kon. Letterlijk kan hij ook geen kant uit in zijn gesloten cel. Maar hij heeft toch opnieuw zijn hart geopend. En de angst ging van hem weg. En hij kreeg weer hoop. En toen schreef hij nog een gedicht, waarin hij zegt: ik sta niet stil bij het lijden, niet bij mijn angst, maar ik verbind mij met U, Jezus, die weet wat angst en lijden zijn. En dan schrijft hij: dat ik het geen leed meer weet, maar het alleruitverkorenst lot dat mij vereent met U, o God. En toen ging in hem de hoop groeien. In zijn kleine cel waar hij geen kant uit kon, pakte hij zijn kloosterdagorde op. Als er normaal gewandeld werd in de kloostertuin, liep hij heen en weer in zijn cel op een vaste tijd. En de momenten dat hij zou bidden, maakte hij het stil in zijn hart om te bidden. En als het tijd was om te eten, dan nam hij in dankbaarheid het schamele eten dat hij kreeg.

Hij heeft een doorgang moeten maken naar meerdere kampen om uiteindelijk in Dachau te komen. En daar heeft hij de hoop met mensen gedeeld. Er zijn veel mensen die daar later van getuigd hebben. Hij vierde als hij kon de eucharistie om dicht bij de Heer te zijn die de hoop bij uitstek is. De gekruisigde en verzezen Heer waarvan hij wist: die laat mensen die gevangen zitten niet alleen, Hij laat mensen die verdrukt worden en wegwijnen niet in de steek. Er wordt zelfs gezegd dat pater Titus een klein stukje van de hostie bewaarde in zijn brillenkoker (zie: H. Aukes, het leven van Titus Brandsma). Die brillenkoker had hij niet meer nodig, hij had een klein brilletje want zonder kon hij niet goed lezen of kijken, maar die hadden ze voor zijn ogen in de klei kapotgetrapt. Maar de brillenkoker werd zijn ciborium. En 's avonds zegende hij de mensen met de brillenkoker, waarin onze Heer werd bewaard. En toen hij uiteindelijk dood werd gemaakt door een pijnlijke injectie heeft later de verpleegster gezegd: hij bleef me aankijken met een respectvolle en liefdevolle blik en toen hij dood was kon ik dat niet uit mijn hoofd zetten.

Pater Titus is een heilige van hoop. Niet op eigen kracht, maar met de kracht van de Heer. Niet voor zichzelf, maar ook voor anderen. Zijn geschriften over eerlijk schrijven, eerlijk met elkaar omgaan en geen ideologie ten koste van mensen is tot op de dag van vandaag actueel en voor veel journalisten nu een voorbeeld van hoop. Toen pater Titus heiligverklaard werd, was er wereldwijd een actie vanuit journalisten om hem tot patroonheilige te maken van de mensen die in de pers de waarheid moeten uitdragen.

Moeder Teresa

Een andere heilige van hoop is moeder Teresa (1910-1997). Zij is u ook niet onbekend. Ze vertrok naar India. En ze kwam daar in een grote stad, Calcutta, met allemaal mensen zonder hoop. Want als je ziek was of als je in armoede leefde of wegwijnde van ellende, was voor veel mensen toch vaak de gedachte: dat heb je vast aan jezelf te danken, je hebt het vast over jezelf afgeroepen. Die mensen lagen in de goot en bleven in de goot liggen. Moeder Teresa dacht er anders over. Met de hoop van de Heer in haar hart is zij elke dag opnieuw de straat op gegaan om mensen te zoeken die haar hoop nodig hadden, die haar liefde zochten, die aandacht vroegen en respect (cf. Matteüs 25, 40). Zo heeft ze heel veel mensen naar haar hospice gebracht en op een menswaardige wijze gesteund en geholpen. Was zij nou zo'n vrolijke persoon? Nee, in haar biografie staat dat ze het vaak zelf niet zag zitten en dat ze vaak ook helemaal niet de liefde voelde van God voor haar. Maar omdat ze elke dag de eucharistie vierde en ook ondanks haar drukke tijdschema dagelijks tijd maakte voor de aanbidding van het heilig sacrament, kwam die liefde toch steeds weer terug en was zij in staat om genoeg hoop te hebben om naar de anderen toe te gaan. In zekere zin deelde ze niet uit van haar overvloed van hoop. Maar ze deelde uit van de hoop die ze van de Heer telkens weer mocht ontvangen.

Carlo Acutis

Een moderne heilige van hoop is Carlo Acutis (1991-2006). Hij werd geboren in 1991 in Londen uit Italiaanse ouders en verhuisde al vroeg weer naar Italië. Daar ligt zijn leven. Hij was iemand die op jonge leeftijd al geraakt werd door de liefde van Christus en die op

jonge leeftijd eigenlijk dagelijks naar de eucharistie wilde om het woord van God te horen en ook de Heer te ontvangen in de sacramenten. Hij noemde de eucharistie de “snelweg naar de hemel”: als ik ergens God kan vinden, als ik ergens de hoop kan ontvangen, dan is het bij de Heer die zijn woord aan mij geeft en zichzelf schenkt in de eucharistie. Hij was zo enthousiast dat hij allerlei eucharistische wonderen uit de wereld ging verzamelen op zijn computer, want hij was erg goed met de digitale mogelijkheden van zijn tijd. En hij bracht dat samen om anderen de verwondering en eerbied voor de eucharistie, om anderen de liefde van God bij te brengen.

Hij gaf ook veel weg, omdat hij vond dat ze thuis genoeg hadden om met anderen te delen. Tot zijn schoenen toe. Maar hij werd ernstig ziek. Hij kreeg leukemie. Maar hij heeft altijd hoop bewaard, want, zo zei hij: als ik naar de Heer ga, dan weet ik wie ik ga ontmoeten, want ik heb Hem gehoord in het woord van God, ik heb Hem ontvangen in de eucharistie. En de snelweg naar de hemel bereidt mij voor op de ontmoeting met de Heer. We zouden in de afgelopen tijd van onze landelijke bedevaart naar Rome op 27 april zijn heiligverklaring hebben meegemaakt. Maar omdat paus Franciscus stierf, ging dat toen niet door. Als het goed is, zal binnenkort alsnog zijn heiligverklaring plaatsvinden.

Een beweging van hoop maken

Deze heiligen van hoop kunnen ons opnieuw bij de tekst brengen van de Petrus brief: wees altijd bereid tot verantwoording van de hoop die in u leeft. Leeft die hoop in u? Dan bedoel ik niet dat u altijd fluitend overal naartoe gaat. Er is genoeg om depressief, somber of verdrietig over te zijn. En als je zelf niet genoeg ellende meemaakt dan hoef je maar de media te raadplegen om alsnog aan je tax te komen. En ik weet dat veel mensen ook deze dagen met het vallen van de regering opnieuw de vraag stellen: waar kan ik nou nog wel op rekenen?

Als we vandaag spreken over de hoop en dat wij pelgrims van hoop zijn, wil ik u vragen: heeft u voldoende hoop in uw hart? Heeft u voldoende contact met de Heer en met elkaar om die hoop steeds weer opnieuw op te bouwen en een teken van hoop te zijn? En dan komen we terug bij paus Franciscus die in de tekst voor het Heilig Jaar zei: kunnen wij ook werkelijk een beweging van hoop maken in ons eigen leven? Hij noemt een aantal voorbeelden: kunnen wij een beweging van hoop maken in de richting van mensen die ziek zijn, in de richting van mensen die gevangen zitten, naar mensen toe die vluchteling zijn en zonder dak boven hun hoofd een veilige plek zoeken om te leven? En kunnen we ook naar mensen gaan die eenzaam zijn, zowel jong als oud (Spes non confundit nn. 10-15).

Want als dat gebeurt, als we in ongenadige tijden door ons woord en onze aanwezigheid verantwoording afleggen van de hoop die in ons leeft, kan dat heilzaam zijn voor veel mensen die wachten op een levensperspectief van liefde en hoop.

Een symposium brengt altijd alle ideeën naar voren en ondertussen heeft iedereen zijn eigen gedachten. Ik denk dat het goed is dat wij de hoop niet te gauw zien als alleen maar een tegeltje aan de muur of alleen maar zien als iets aan de buitenkant. Het begint in ons hart. Je kunt zelfs hoopvol zijn als je verdriet hebt. Je kunt hoopvol zijn in de wereld als die ongenadig is. Je kunt hoopvol zijn als je beseft: ik kan het niet alleen. Want we mogen een Kerk van hoop zijn die in de wereld staat als teken van hoop in Christus' Naam. En we mogen steeds opnieuw weten dat die hoop komt van de Heer. We kunnen die hoop voeden door ons bidden, door ons lezen in de Schrift, de sacramenten te vieren en door elkaar in kracht van de Geest te inspireren en naar anderen toe te gaan. Want hopen is ook een werkwoord.

We hebben nog een half jaar te gaan in het Heilig Jaar. Eind december hebben we een slotviering, ook in onze kathedraal. Ik hoop dat we dan weer met velen zullen zijn, zoals bij de openingsviering. Ik hoop dat aan het eind van het Heilig Jaar die hoop echt in ons hart

geprent staat. Niet als ons bezit, maar als een geschenk. Niet als iets dat helemaal vastligt als een steen, maar dat kan groeien en bloeien opdat we ervan kunnen delen met anderen. En dan kunnen we misschien wel onze inzet, onze aandacht en onze betrokkenheid toevoegen aan die van de heiligen Liduina van Schiedam, Titus Brandsma, Moeder Teresa en Carlo Acutis. Ik ben hoopvol gestemd, ook in een ongenadige tijd, omdat de Heer met zijn genade ons niet loslaat en wij mogen getuigen van zijn liefde die sterker is dan de dood en die het verschil maakt en wij dat in geloof en liefde delen met elkaar.